

Bijlage Rapportage 1ste helft 2018

Land:	VS	VS	Duitsland
Datum:	09.01 – 12.01	09.03 – 18.03	23.04 – 27.04
Naam beurs:	CES¹	SXSW²	Hannover Messe
Missieleiding:	Special Envoy StartupDelta Constantijn van Oranje		
Type missie:	Strategische beurs		
Delegatie:	53 startups	22 startups	45 startups
Achtergrond:	Startup beurzen		

Samenvatting

Startups vormen een steeds belangrijker deel van 'ondernemend Nederland' en zijn een belangrijke bron van innovatie. Door in te zetten op de internationalisering van het Nederlandse startup ecosysteem kunnen meer startups uitgroeien tot succesvolle ondernemingen die een bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij en een rol kunnen spelen in het oplossen van maatschappelijke uitdagingen. Beurzen zijn een goede plek om het Nederlandse ecosysteem te promoten en Nederlandse startups in contact te brengen met relevante Nederlandse en buitenlandse partners.

Belangrijkste onderdelen programma

Uitgangspunten voor startup beurzen:

- Het creëren van een platform voor Nederlandse startups voor het versneld internationaliseren.
- Matchmaking kansen organiseren met investeerders, potentiële klanten/partners (bijv. corporates en overheden) en internationale netwerken.
- Nederland positioneren als een leidend startup ecosysteem door goede founders en startups te selecteren voor deelname, en via een pers en communicatie strategie.
- Aantrekken van investeerders, startups en het verbinden van talent aan Nederland.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Startups leveren innovatieve antwoorden op een verscheidenheid aan maatschappelijke uitdagingen en leveren op die manier ook een bijdrage aan de SDGs. Als startups uitgroeien tot succesvolle ondernemingen leveren ze een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid en economische groei (SDG 8) en aan innovatie (SDG 9). Op de verschillende beurzen zijn veel startups te zien die met hun innovaties een bijdrage leveren aan bijvoorbeeld goede gezondheid en welzijn (SDG 3), duurzame energie (SDG 7), en duurzame industrialisatie (SDG 9).

Resultaten en follow-up

CES

- Het paviljoen (grootste landenpaviljoen op CES) deelde oranje hoeden uit die door heel Las Vegas gespot werden.
- Meerdere startups hebben deals ondertekend. Zo vloog WeStream (mobiele hotspot) naar de Filipijnen en Australië een week na de CES.
- Verschillende startups wonnen prijzen, zoals Lightyear die de eretitel 'CES Innovator 2018' kreeg.
- Er was veel media aandacht voor de startups en het Holland Paviljoen, onder andere van CNN, the Washington Post en Forbes.
- Nederland is door CES aangewezen als Innovation Champion en zal volgend jaar 'CES Unveiled' organiseren.
- Voor komend jaar (2019) is CES weer als strategische beurs aangemerkt.

SXSW

- Twee Nederlandse finalisten in de finale van de SXSW startup competitie. Na VK het best scorende land buiten Noord-Amerika.

---

¹ Consumer Electronics Show

² South By Southwest

- Een bezoek van Gouverneur Abbot van Texas aan Nederland met betrekking tot het thema water.
- Contacten gelegd met CTO's van New York en Austin.
- De kunstvoorstelling in het huis 'living museum' was bij iedere sessie volgeboekt.
- Hosten van de afsluiting van de SXSW smart city summit (met onder andere deelname buitenlandse burgemeesters en stakeholders).
- Voor komend jaar (2019) is besloten niet meer deel te nemen aan SXSW in de hoedanigheid van een losse startupmissie, omdat de beurs zich specifiek richt op de creatieve sector en minder op innovatieve startups in brede zin. Daarnaast wordt er in 2019 ingezet op één missie naar Noord-Amerika, dit zal CES zijn. Wellicht kunnen geïnteresseerde startups aanhaken bij de topsector creatieve industrie op SXSW.

Hannover Messe

- Grootste startup inzending van de beurs.
- Holland Branding startups voor het eerst getest.
- Veel grote Duitse bedrijven toonden interesse in de Nederlandse startups (bijv. Bosch, Siemens, VW) en kwamen met hoge afgevaardigden langs voor meetups.
- Voor komend jaar (2019) is besloten niet meer deel te nemen aan Hannover Messe met een losse startupmissie omdat de beurs gericht is op de maakindustrie, waardoor het karakter van de beurs niet goed aansluit bij de startups. Het staat geïnteresseerde startups vrij om aan te haken bij voor hen relevante sectoren die met hun eigen paviljoen op de Hannover Messe staan, zoals R&D, Industrial Supply, IT & Smart Industry, en E-mobility.

Land	België
Datum	21 februari 2018
Missieleiding	Guido Landheer
Type missie	Economische bedrijfsleven dag, gericht op Life Sciences & Health
Delegatie	130 Nederlandse en Belgische ondernemers
Achtergrond	Follow up van missie Wallonië van februari 2017 – jaarlijkse ministeriele ontmoeting Wallonië-Nederland

Samenvatting

Plaatsvervangend directeur-generaal Guido Landheer nam de honneurs waar voor de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking die door andere verplichtingen verhinderd was en benadrukte de gelijkenissen tussen de Nederlandse en Belgische life science en health sector en de mogelijkheden voor samenwerking die dat biedt. België is onze tweede handelspartner. Nederland exporteerde in 2016 voor EUR 43,6 miljard terwijl voor EUR 38 miljard euro geïmporteerd werd uit België. Daarnaast investeert Nederland veel in België: Nederland is tweede investeerder in Vlaanderen (2017) en de vierde in Wallonië (2015).

Nederland en België zijn vergelijkbare markten. Beide landen geven ongeveer 10,5 procent van het bbp uit aan gezondheidszorg. Ook het percentage 65-plussers is gelijk: 18,5 procent. Zorgkosten per persoon per jaar liggen in beide landen tussen de 4.000 en 5.000 euro per persoon.

De nabijheid en het vergelijkbare niveau van economische ontwikkeling maken België tot een interessante markt voor het Nederlandse mkb dat zijn eerste internationale stappen zet.

Steeds meer ouderen met meer chronische ziekten leiden tot een toename van kosten van gezondheidszorg. Digitalisering is een middel om gezondheidszorg te verbeteren en innoveren. Toekomstmogelijkheden liggen op het vlak van meer toegang van patiënten tot de eigen medische gegevens, het thuis meten van lichaamsfuncties (bijvoorbeeld bij diabetes) en het op afstand communiceren met zorgverleners.

Belangrijkste onderdelen programma

Door een netwerk lunch en speeddates zijn contacten tussen Nederlandse en Belgische bedrijven gefaciliteerd. Daarmee is gericht contact gelegd en expertise uitgewisseld tussen de deelnemers. Aansluitend brachten de deelnemers een bezoek aan een bedrijf naar keuze: De Christelijke Mutualiteiten, Health House, Imec, Materialise, UZ Leuven en Wit-Gele Kruis.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde tijdens Seminar.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Naast handelspartners zijn Nederland en België ook vaak partners in onderzoek, innovatie en duurzame ontwikkeling. Onder andere op het vlak van gezondheidszorg staan we voor dezelfde uitdagingen (SDGs 3. Goede gezondheid en welzijn, 8. Fatsoenlijke banen en economische groei, 9. innovatieve en duurzame infrastructuur, 12. Duurzame consumptie en productie.)

Beide landen geven momenteel 10,5% van het BBP uit aan gezondheidszorg. Bovendien zetten zowel Nederland als België in op digitalisering (eHealth) om toegankelijke, kwalitatieve en betaalbare zorg te waarborgen. Om deze economische kansen te verzilveren, brachten 50 Nederlandse bedrijven die actief zijn binnen de gezondheidszorgsector een bezoek aan België waar zij in contact werden gebracht met 80 Belgische bedrijven.

Resultaten en follow-up

- Er zijn contacten gelegd en expertise uitgewisseld tussen Nederlandse en Belgische bedrijven.
- 130 Belgische en Nederlandse bedrijven hebben kennis genomen van de belangrijkste trends en ontwikkelingen in *digital health* in beide landen
- Nederlands mkb uit de LSH (Life Sciences & Health) sector heeft door meer dan 200 speeddates goede contacten voor (meer) grensoverschrijdende samenwerking gelegd.
- Vier bedrijven hebben overeenkomsten ondertekend. NewCompliance ondertekende een distributeurovereenkomst met Econocom voor een operatiekamer-cockpit voor de Belgische, Luxemburgse en Franse markt. Daarnaast is Unitron Group benoemd als

voorkeursleverancier van Fox Biosystems voor een instrument waarmee geneesmiddelen sneller, beter en eenvoudiger kunnen worden ontwikkeld.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	Luxemburg
Datum	24 mei 2018
Missieleiding	Staatssecretaris Infrastructuur en Water, Van Veldhoven
Type missie	Economische bedrijfslevendag, gericht op duurzame en circulaire economie in de stad (building, designing, recycling en smart infrastructuur, mobility en environment).
Delegatie	150 Luxemburgse en Nederlandse bedrijven
Achtergrond	Economische bedrijvendag, parallel aan het Staatsbezoek

Samenvatting

Nederland is een belangrijke handelspartner voor Luxemburg. Nederland is de vierde investeerder in Luxemburg. In 2017 exporteerde Nederland voor EUR 1,1 miljard aan goederen en voor EUR 2,7 miljard aan diensten naar Luxemburg. De bilaterale samenwerking kan geïntensiveerd worden op terreinen als circulaire economie, IT, duurzame bouw, logistiek en infrastructuur. Tijdens de economische bedrijven dag, parallel aan het Staatsbezoek stond duurzame en circulaire economie in de stad centraal (*building, designing, recycling en smart infrastructuur, mobility en environment*).

De staatssecretaris benadrukte dat beide landen voor dezelfde uitdagingen staan als het gaat om het circulair maken van de economieën en de noodzaak om hierin samen te werken. De nabijheid en het vergelijkbare niveau van economische ontwikkeling maken Luxemburg tot een interessante markt voor het Nederlandse mkb.

Belangrijkste onderdelen programma

- Parallel aan het seminar voor de bedrijven "*doing business in Luxembourg*" vond een bilateraal gesprek plaats tussen staatssecretaris Van Veldhoven en de Luxemburgse Minister van Milieu, Dieschbourg. Doel van het gesprek was het bestendigen van de goede relatie tussen Nederland en Luxemburg en het verkennen van de mogelijkheden om in EU-verband samen op te trekken op het terrein van duurzame en circulaire economie.
- De Luxemburgse minister van Milieu Dieschbourg en staatssecretaris Van Veldhoven openden het Plenary Seminar Luxembourg and the Netherlands : "partners in Sustainable and circular Economy en benadrukten daarbij het belang van samenwerking en kennisdeling op gebied van zowel circulaire en duurzame economie als ook op gebied van onderzoek en innovatie. Tijdens de paneldiscussie werd ingegaan op *co-creating* en ecosysteem, de ambities op het terrein van nieuwe businessmodellen, openbare aanbesteding, voorlichting en bewustmaking.
- Het tweede gedeelte van het seminar werd geopend door 7 korte inleidingen, gegeven door Luxemburgse experts op het gebied van duurzame en circulaire economie binnen de thema's '*The living city*', *designing the city*, *building the city* en de *smart city* waarna de *break-out* sessies voor de bedrijven plaats vonden.
- Tijdens speeddates zijn contacten tussen Nederlandse en Luxemburgse bedrijven gefaciliteerd, daarmee is gericht contact gelegd en expertise uitgewisseld tussen de deelnemers. Een aantal bedrijven heeft naar aanleiding van deze speeddates vervolggesprekken gepland.
- Een aantal Nederlandse en Luxemburgse deelnemers werd in de gelegenheid gesteld om hun producten aan de koninklijke delegatie, ministers en overige belangstellenden te presenteren.

Bedrijfsbezoeken

Op de laatste dag van het Staatsbezoek bracht het koninklijk paar, vergezeld door de Groothertog en Groothertogin en de staatssecretaris op uitnodiging van de Luxemburgse Minister van Milieu een bedrijfsbezoek aan Neobuild. Ook de Nederlandse deelnemende bedrijven kregen parallel hieraan een rondleiding. Neobuild Innovatie Centrum (NIC) is het eerste technologische innovatiecentrum voor de duurzame bouwsector in Luxemburg. Neobuild focust op innovatie projecten op het gebied van duurzaamheid en efficiëntie in de bouw, gerecyclede en eco-materialen, hernieuwbare energie, en de inzet van slimme ICT oplossingen. Tevens waren er bedrijfsbezoeken aan SuperDrecksKëscht en Solarwind.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde tijdens Seminar.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Om klimaatverandering tegen te gaan en de transitie van fossiel naar duurzaam te realiseren, streven steeds meer landen naar een economie zonder verspilling, oftewel circulariteit. Nederland wil het gebruik van primaire hulpbronnen tegen 2030 reduceren met 50% en op termijn (tegen

2050) een volledig circulaire economie realiseren. Zowel Nederland als Luxemburg proberen hun steden meer circulair te maken o.a. door modulair te bouwen of met minder/geen dan wel gerecycled beton. Bedrijven realiseren zich steeds meer dat er economische kansen liggen in het slimmer omgaan met grondstoffen. In NL is het Groene Huis in Utrecht het meest circulaire gebouw van Nederland (gebouw is monteerbaar, gebruik van zonnepanelen, opvang regenwater, en meubels gemaakt van de grondstof van afval). In Luxemburg is de stad Wiltz aangeduid als de eerste "circulaire economie hotspot" van Luxemburg. Zo streeft de stad naar zoveel mogelijk ecologische bouw. Bovengenoemde leidt tot bijdrage aan SDGs 3. gezondheid & welzijn, 7. Duurzame en betaalbare energie, 9. Innovatie en duurzame infrastructuur, 11. Veilige en duurzame steden, 12. Duurzame consumptie en productie en 13. Klimaatverandering aanpakken.

Beide landen hechten aan het delen van 'best practices' op dit terrein om de beste methoden en technologieën die het bedrijfsleven nodig heeft voor de transitie naar een circulaire economie te laten zien.

Resultaten en follow up

- 150 Luxemburgse en Nederlandse bedrijven hebben kennisgenomen van de belangrijkste trends en ontwikkelingen in duurzame circulaire economie
- Nederlands mkb heeft door meer dan 200 speeddates goede contacten voor (meer) samenwerking gelegd.
- Op ministerieel niveau is onder andere afgesproken om de link tussen CE en het klimaatdossier te versterken (bijv. door het organiseren van een side-event over CE bij COP24) en gezamenlijk te werken aan de methodologie om CE-bijdrage aan CO₂-uitstoot te meten.

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	China
Datum	8-13 april
Missieleiding	Minister-president Rutte, minister Kaag, minister Schouten, minister Bruins, staatssecretaris van Veldhoven
Type missie	Uitgaande economische missie
Delegatie	Diverse sectoren, circa 165 bedrijven en kennisinstellingen uit de sectoren logistiek/e-commerce, agri & food/tuinbouw en uitgangsmaterialen, life sciences & health, afvalmanagement/circulaire economie, smart & green mobility, intelligent traffic systems
Achtergrond	Brede uitgaande handelsmissie onder leiding van MP Rutte

Samenvatting

De handelsmissie naar China van 8-13 april jl. volgde op het werkbezoek van ZMK en HMK in februari 2018 en het eerdere bezoek van MP Rutte in maart 2015. De missie was de grootste ooit van het huidige kabinet en onderstreept daarmee de uitstekende bilaterale economische en politieke relatie tussen Nederland en China. Het doel van de missie was om de banden met het Chinees leiderschap te verstevigen, om zo de bilaterale relatie te bestendigen en de Nederlandse economische positie in China te bevorderen. Nederland presenteerde zich als strategische partner van China binnen het overkoepelende thema '*connectivity*', waarbij Nederland zich openstelt aan China zonder daarbij Chinese concepten te onderschrijven die op gespannen voet staan met internationale normen. Daarnaast stond de missie in het teken van de sterk veranderende internationale context, met een groeiend China in economisch en politiek opzicht, een sterk geglobaliseerde wereld en een schijnbaar meer op zichzelf gerichte Verenigde Staten. De economische samenwerking tussen Nederland en China strekt zich uit van landbouwsectoren, voedsel, en circulaire economie tot *life sciences & health* en logistiek. Bovendien is Nederland dit jaar lid van de VN-Veiligheidsraad, wat de mogelijkheid biedt om samen met China te werken aan het bevorderen van stabiliteit, op basis van de drie fundamentele pijlers van de VN: vrede en veiligheid, mensenrechten en ontwikkeling. Gedurende de missie is deze samenwerking verder versterkt.

Tijdens het onderhoud met President Xi heeft MP Rutte Nederland neergezet als de voornaamste EU-partner van China als het gaat om verdediging van globalisering en vrijhandel – zeker post-Brexit.

Verdere resultaten van het bezoek zijn de markttoegang voor Nederlands kalfsvlees, en de ondertekening van MoU's op het gebied van logistiek, babyvoeding, en tuin- en landbouwtechnologie. Door middel van verschillende netwerkevenementen, zoals een grootschalig handelsdiner met ruim 600 deelnemers, inhoudelijke seminars en CEO-roundtables, zijn contacten versterkt en is de basis gelegd voor verdere samenwerking tussen Nederland en China in de toekomst.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bilateraal gesprek premier Rutte en president Xi
- Delegatieconsultaties met president Xi en premier Rutte, meereizende bewindspersonen en Chinese counterparts
- CEO roundtable

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Minister Kaag heeft een onderhoud met Nederlandse bedrijven en de Europese Kamer van Koophandel gehad over maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) in China. Zij gingen in gesprek over de IMVO-uitdagingen van bedrijven in China, en wat bedrijven en de overheid kunnen doen om maatschappelijk verantwoord ondernemen te promoten. Op deze manier is zichtbaarheid gegeven aan de Nederlandse inzet voor IMVO in China. Daarnaast heeft minister Kaag gesproken met Chinese en Nederlandse vrouwelijke ondernemers, om zo inzicht te krijgen in kansen en uitdagingen voor vrouwelijk ondernemerschap in China. MP Rutte heeft tijdens zijn bilateraal gesprek met President Xi gesproken over het belang van een voortgaande en constructieve mensenrechtendialoog, onder meer op het gebied van vrouwenrechten (SDG 5), vrijheid van godsdienst en ruimte voor het maatschappelijk middenveld. MP stelde ook uit te kijken naar de volgende mensenrechtendialoog, die afgelopen juni heeft plaatsgevonden in Nederland. China heeft tijdens deze mensenrechtendialoog ook een lijst van Nederlandse gedetineerden die vastzitten in China aangenomen, met het oog op verbetering van detentieomstandigheden en toegang van advocaten en familie tot de gedetineerden.

Maatschappelijke uitdagingen/ SDGs

Nederland is voor China een betrouwbare partner die kennis en expertise bezit om te helpen bij de enorme uitdagingen waar China voor staat, met name op het gebied van water, voedselzekerheid, milieuvervuiling, circulaire economie en ouderenzorg. Verschillende programmaonderdelen van de handelsmissie sloten aan op bovengenoemde uitdagingen. Zo leidde minister Kaag met de vice-gouverneur van Guangdong een roundtable, waarbij de focus werd gelegd op Nederlandse kennis en expertise over duurzaamheid, groene en circulaire economie die kunnen bijdragen aan de verschuiving van China van kwantitatieve naar kwalitatieve groei. De minister legde tijdens de roundtable de link met SDG 12, duurzame consumptie en productie en SDG 9, innovatie en duurzame infrastructuur. Daarnaast vond een agro-logistiek seminar plaats waar belangrijke klimaat- en voedselkundigen uit China en Nederland van gedachten wisselden over klimaat gecontroleerd transport en verse producten, om de samenwerking tussen Nederlanden China te intensiveren inzake gekoeld transport en duurzamere transportverbindingen (en zo tevens een bijdrage te leveren aan SDG 9). In mei 2018 ging een gerichte economische missie over ouderenzorg naar China, om Nederlandse expertise op het gebied van ouderenzorg en vergrijzing naar China te brengen (relatie met SDG 3, gezondheid en welzijn).

Resultaten en follow-up

De handelsmissie naar China heeft voor nu ruim een kwart miljard Euro aan contracten opgeleverd, waarvan 200 miljoen Euro in de land- en tuinbouwsector. Dit bedrag zal mettertijd oplopen. Er zijn contracten gesloten over o.a. babyvoeding, pluimvee, planten, landbouwtechnologie en logistiek. Bovendien is het kalfsvleescontract getekend zodat Nederlands kalfsvlees toegang tot de Chinese markt krijgt. De export van kalfsvlees zal de landbouwsector circa 15 miljoen per jaar opleveren.

In juni bracht de Hongkongse minister voor Handel Edward Yau een bezoek aan minister Kaag. De beide ministers legden een werkbezoek af aan bloembollenfirma Jansen's Overseas. Hierbij werd een MoU ondertekend voor de levering van Nederlandse bloemen aan een nieuw aan te leggen Nederlands bloemenpark in Hongkong.

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	India
Datum	23-25 mei 2018
Missieleiding minister van Type missie Delegatie	Minister-president Rutte, minister Kaag, minister Schouten, Nieuwenhuizen, minister Bruins Uitgaande economische missie Diverse kabinetsleden, Burgemeester Krikke, 130 bedrijven uit de sectoren water/maritiem/logistiek, life sciences & health, agri & food/ tuinbouw, smart cities, high tech/IT.
Achtergrond	Brede uitgaande handelsmissie onder leiding van MP Rutte

Samenvatting

De handelsmissie naar India van 23-25 mei volgde op het bezoek van premier Modi aan Nederland in 2017 en het eerdere bezoek van MP Rutte aan India in 2015. De missie was de grootste ooit naar India en onderstreept daarmee de uitstekende bilaterale politieke en economische relatie tussen Nederland en India. Doel van de missie was follow-up geven aan resultaten van het bezoek van MP Modi aan Nederland. Daarnaast stond de missie in het teken van de sterk veranderende internationale context, met een economisch groeiend India en de aanstaande Brexit. Nederland positioneert zich hierbij als (financiële) hub en toegangspoort voor India in Europa. Nederland is voor India een betrouwbare partner die kennis en expertise bezit die India nodig heeft bij de enorme uitdagingen waar het land mee kampt. Gedurende deze missie is dit verder uitgedragen. Tijdens de tête-a-tête met MP Modi heeft MP Rutte het verdrag inzake de oprichting van de International Solar Alliance (ISA) namens het Koninkrijk der Nederlanden ondertekend. Het ratificatieproces is in gang gezet. ISA is een intergouvernementele organisatie die tijdens de klimaatconferentie van Parijs (COP21) door India en Frankrijk werd opgericht om het gebruik van zonne-energie op mondiaal niveau te bevorderen. Verdere resultaten van het bezoek zijn o.a. de ondertekening op regeringsniveau van een actieplan voor havenontwikkeling; ondertekening van een MoU door de Gemeente Amsterdam en de deelstaat Maharashtra op het terrein van duurzame stedelijke ontwikkeling (o.a. waste2energy); en een MoU met de deelstaat Haryana over waterbesparende tuinbouw. Door middel van verschillende netwerkevenementen, zoals een grootschalig handelsdiner, zijn de contacten versterkt en is de basis gelegd voor verdere samenwerking tussen Nederland en India in de toekomst.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bilateraal gesprek premier Rutte en premier Modi
- Delegatieconsultaties met beide premiers, meereizende bewindspersonen en Indiase counterparts
- CEO roundtable

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Minister Kaag sprak met nobelprijs winnaar Kailash Satyarthi over kinderarbeid en vrouwenrechten. Gedurende dit gesprek heeft de minister haar steun uitgesproken om banken te betrekken bij de aanpak van kinderarbeid in de keten.

Maatschappelijke uitdagingen/ SDGs

Maatschappelijke uitdagingen zoals voedselzekerheid, gevolgen van klimaatverandering en verstedelijking stonden tijdens de missie centraal. Verschillende programmaonderdelen zoals het Indo-Dutch Sustainability Forum (duurzame en inclusieve handel promoten) en het Clean Air India Ring Initiative (zoeken naar innovatieve oplossingen voor luchtvervuiling) sloten hier zeer direct bij aan. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan SDGs 2. Einde aan honger, 3. Goede gezondheid en welzijn, 6. Schoon water en sanitatie, 9. Innovatie en duurzame infrastructuur, 13. Klimaatverandering aanpakken.

Resultaten en follow-up

Ondertekening van 55 MoU's /samenwerkingsovereenkomsten ter waarde van meer dan EUR 170 mln., waaronder toetreding Nederland tot de International Solar Alliance; het regeringsgesteunde actieplan voor havenontwikkeling; een MoU met de deelstaat Haryana over waterbesparende tuinbouw; en een MoU door de Gemeente Amsterdam en de deelstaat Maharashtra over het beheer van vast afval en de verwerking tot energie (waste2energy). Daarnaast is NL in 2019 partner van India bij de organisatie van de Indian Technology Summit, waar met bilaterale ministeriele

ontmoetingen en een grote bedrijvendelegatie follow-up kan worden gegeven aan gemaakte afspraken.

Interessante eerste voorbeelden van follow-up zijn de start van het eerste pilot project antibioticaresistentie binnen de *one health* aanpak en de verdere uitwerking van het ambitieuze waste2wealth project in het Hindon stroomgebied, onderdeel van het Clean Ganga project binnen de Werkplaats. Het inkomende bezoek van de Indiase minister voor voedselverwerking in september jl. en de inkomende smart cities en e-mobility missies in dezelfde maand zijn concrete follow-up bezoeken. Daarnaast is de verbeterde markttoegang voor de export van Nederlandse appels een mooi eerste resultaat.

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	Litouwen
Datum	15 juni 2008
Missieleiding	Minister Kaag
Type missie	Economisch programma
Delegatie	42 NL bedrijven uit de sectoren: wind, LNG en biomassa
Achtergrond	Staatsbezoek van ZMK aan de Baltische Staten

Samenvatting

Het economische programma in Litouwen vond plaats in het kader van het Staatsbezoek en stond in het teken van energie. Litouwen wil meer gebruik maken van duurzame energie, dit biedt kansen voor Nederlandse bedrijven. Het Staatsbezoek bood een goede gelegenheid om de samenwerking die de afgelopen jaren is gestart op energiegebied tussen Nederlandse en Litouwse partijen uit te bouwen. Een groep van 42 Nederlandse energiebedrijven en kennisinstellingen heeft hiertoe deelgenomen aan een bilateraal Energieforum. Er waren ongeveer 90 Litouwse bedrijven. Het forum kende de aandachtsgebieden: biomassa, LNG, windenergie en startups in de energiesector.

Nederland heeft hier laten zien dat het een innovatieve partner is op het gebied van duurzame energie. Succesfactor was de grote belangstelling van het Nederlandse en Litouwse bedrijfsleven om aan het forum deel te nemen. Met het Energieforum en de bilaterale gesprekken van minister Kaag met de minister van Economische Zaken zijn de bilaterale economische betrekkingen en de relatie met Litouwen binnen de EU versterkt.

Belangrijkste onderdelen programma

- Het forum werd geopend met speeches van de Litouwse minister Rokas Masiulis en minister Sigrid Kaag in het bijzijn van de Litouwse president Dalia Grybauskaite en ZMK.
- Het plenaire gedeelte werd gevolgd door parallelle sessies met betrekking tot windenergie, bio-energie, energy startups en LNG. Tijdens deze sessies zijn relevante beleidsontwikkelingen met betrekking tot wind, biomassa, LNG, haven ontwikkeling in Klaipeda en best practices uitgewisseld, (zoals de Nederlandse ervaring met offshore wind tendering).
- Tijdens de middag hebben 126 matchmaking gesprekken tussen bedrijven uit Nederland en Litouwen plaatsgevonden. De dag werd afgesloten met een netwerkdiner.
- De minister heeft daarnaast een gesprek gehad met de Litouwse minister van economische zaken en had een ontmoeting met Nederlandse IT bedrijven in Litouwen om te spreken over het ondernemersklimaat.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde

Maatschappelijke uitdagingen/ SDGs

Transitie naar duurzame energie en hiermee uitvoering geven aan het akkoord van Parijs en de invulling van SDG 7 (betaalbare en duurzame energie) en 13 (klimaatverandering aanpakken). Litouwen wil haar energie afhankelijkheid van fossiele brandstoffen zoals kolen en gas uit Rusland verminderen en haar energiemix verduurzamen. Zij wil ook het zwaar transport verduurzamen via schonere brandstoffen zoals LNG. Nederlandse bedrijven zijn op zoek naar biomassa voor energie en chemie met een lagere transport gerelateerde CO2 voetafdruk.

Resultaten en follow-up

LNG

- Ondertekening van MoU tussen Klaipeda Universiteit, Hanze universiteit en TU Eindhoven voor een strategische samenwerking op het gebied van de ontwikkeling van cryogene brandstoffen zoals bio-LNG en waterstof.
- Intentie uitgesproken tussen Nederlandse en Litouwse bedrijven om samen te werken om het gebruik van LNG voor zwaar transport over de weg en water uit te breiden door middel van kennisdeling en het uitbreiden van tank-infrastructuur voor LNG.

Biomassa

- Litouwen heeft de wens uitgesproken om gecertificeerde duurzame biomassa naar Nederland te exporteren.
- NL en Litouwen gaan samenwerken om de biomassa eerst in Litouwen te bewerken (onder andere vocht wegnemen) zodat deze minder weegt voordat deze naar Nederland wordt getransporteerd.

Windenergie

- Litouwse partijen zijn bekend gemaakt met de Nederlandse ervaring van zeer snelle kostenreductie die tot een subsidie vrije inschrijving heeft geleid voor wind op zee.
- Litouwen heeft aangegeven graag meer kennis te nemen van de Nederlandse ervaringen. Er is gesproken over de mogelijkheid een bezoek te organiseren aan Nederland voor een delegatie uit Litouwen. Het is nog niet bekend of dit er komt.

Land	Panama
Datum	21-23 januari 2018
Missieleiding	President Juan Carlos Varela
Type missie	Inkomend werkbezoek
Delegatie	Diverse ministers, hoge functionarissen en zakenlieden
Achtergrond	Inkomend werkbezoek met een economische focus op havenontwikkeling, logistiek en agro-food.

Samenvatting

Van 21 t/m 23 januari 2018 bezocht de president van Panama, Juan Carlos Varela, Nederland. Naast verschillende politieke afspraken kende dit werkbezoek een forse economische component. Dit laatste komt voort uit de goede economische relatie tussen Panama en het Koninkrijk der Nederlanden. Panama's stabiel groeiende economie, de gunstige ligging en goede connectiviteit (Panama kanaal en luchthaven) maken van Panama een steeds belangrijkere handelspartner in de regio voor het Koninkrijk. Steeds meer Nederlandse bedrijven weten Panama dan ook te vinden en vestigen een regionaal kantoor in de kanaalstad.

Tijdens het werkbezoek hebben verschillende gesprekken tussen publieke en private partijen plaatsgevonden met als doel om de reeds uitgebreide economische samenwerking op de gebieden van havenontwikkeling, logistiek en watermanagement verder te verstevigen. Tevens hebben gesprekken plaatsgevonden om in de toekomst meer samen te werken op de terreinen van agro-logistiek en gezondheidszorg. Het werkbezoek heeft een impuls gegeven aan de economische bilaterale betrekkingen op de genoemde terreinen en leidt mogelijk tot concrete opdrachten voor Nederlandse bedrijven. Het evenement, Panama Invest, had als doel om Nederlandse bedrijven te motiveren om in Panama te investeren; het evenement trok ruim 200 vertegenwoordigers van Nederlandse bedrijven en organisaties hetgeen aangeeft dat er ruime interesse is om de handels- en investeringsrelatie te versterken. Verder is een MoU ondertekend waaruit voort zal komen dat Nederlandse partijen betrokken worden bij de ontwikkeling van een regionale agro-logistieke hub in Panama; een grootschalig project met economisch veel potentie.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bezoek aan luchthaven Schiphol: met het oog op uitbreiding van de Panamese luchthaven Tocumen werd de delegatie bijgepraat over de laatste automatiseringsontwikkelingen op luchthaven Schiphol. Nederlandse kennis en expertise is goed gepresenteerd en mogelijk dat hier economische samenwerkingen uit voortvloeien.
- Bezoek Havenbedrijf Rotterdam: een gesprek over verschillende aspecten die komen kijken bij het organiseren van een toekomstbestendige havenautoriteit.
- Bezoek Kloosterboer Cool Port: President Varela bracht samen met minister Kaag een bezoek aan het bedrijf dat, middels een trimodale infrastructuur, import- en exportstromen van groenten en fruit verbindt met het achterland van Europa. Dit bezoek was georganiseerd met het oog op de ontwikkeling van een agro-logistieke hub in Panama.
- Lunch met MP Rutte: vertegenwoordigers van publieke en private partijen bespraken economische kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven bij het verbeteren van agro-logistiek, gezondheidszorg en watermanagement in Panama. Ministers Kaag en van Nieuwenhuizen namen namens de regering deel.
- Panama Invest: ruim 200 vertegenwoordigers van Nederlandse bedrijven en organisaties werden bijgepraat over de investeringskansen in Panama.
- CEO Roundtable: o.l.v. Hans de Boer, voorzitter VNO-NCW, gingen verschillende Nederlandse bedrijven in gesprek met de Panamese delegatie over economische kansen gericht op havenontwikkeling in Panama.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de door MP Rutte georganiseerde lunch bespraken aanwezigen de IMVO-uitdagingen van Panama op de gebieden van agro-logistiek, gezondheidszorg en watermanagement. Zij gingen in gesprek over de betrokkenheid van overheden, Panamese bedrijven en mogelijke samenwerking met Nederlandse bedrijven en instellingen. Op deze manier is zichtbaarheid gegeven aan de Nederlandse inzet voor IMVO in Panama.

Tijdens werkbezoeken en de CEO roundtable spraken Nederlandse bedrijven zich uit over het door hen geïmplementeerde IMVO beleid. Zij haalden o.a. aan dat buitenlandse bedrijven aan specifieke IMVO voorwaarden moeten voldoen willen zij in aanmerking voor economische samenwerking.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Nederland is voor Panama een betrouwbare partner die kennis en expertise bezit om te helpen bij de uitdagingen waar Panama voor staat, met name op het gebied van infrastructuur, waterproblematiek en gezondheidszorg. Verschillende programmaonderdelen van het werkbezoek sloten aan op bovenstaande uitdagingen. Zo werd de Panamese delegatie door bezoeken aan Schiphol en Havenbedrijf Rotterdam duidelijk hoe toekomstbestendige infrastructurele projecten met internationale reikwijdte worden uitgedacht, georganiseerd en uitgevoerd (SDG 9: innovatie en duurzame infrastructuur). Tijdens de door MP Rutte georganiseerde lunch werd besproken hoe Nederlandse kennis en expertise wordt ingezet om waterproblematiek in Panama (overstromingen en sanitatie) de baas te worden (SDG 6: schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen). Ook werd tijdens de lunch van gedachten gewisseld hoe de kwaliteit van gezondheidszorg in Panama kan worden verbeterd (SDG 3: gezondheid en welzijn). In Panama zijn reeds Nederlandse healthcare bedrijven actief, die graag meer zaken zouden doen met de Panamese overheid en bedrijven.

Resultaten en follow-up

- De bilaterale economische relatie is versterkt op de terreinen van havenontwikkeling, logistiek, agro-food, watermanagement en gezondheidszorg. Er zijn nieuwe contacten gelegd, bestaande contacten zijn versterkt en waarschijnlijk leveren de geleverde inspanningen resultaat in de vorm van economische contracten. Het door de Panamese autoriteiten georganiseerde Panama Invest heeft hier een mooie bijdrage aan kunnen leveren.
- De Panamese en Nederlandse overheden hebben een MoU ondertekend waar een samenwerking uit ontstaat die zal bijdragen aan de realisatie van een agro-food hub in Panama. Dit omvangrijke project levert mogelijk economische contracten op voor Nederlandse bedrijven uit diverse sectoren.
- Tijdens het inkomend werkbezoek is het idee ontstaan om volgend jaar een uitgaande economische bedrijvenmissie te organiseren rondom havenontwikkeling en de ontwikkelen agro-food hub.

Land	Mexico
Datum	24 april 2018
Missieleiding	President, Enrique Peña Nieto
Type missie	Officieel bezoek
Delegatie	Minister voor Energie, Pedro Joaquin Coldwell en afgevaardigden uit het Mexicaanse bedrijfsleven.
Achtergrond	Het bezoek stond in het teken van vergroten van de economische samenwerking op de terreinen energie, waterproblematiek, klimaatadaptatie, en infrastructuur.

Samenvatting

Het bezoek van de Mexicaanse President, Enrique Peña Nieto stond in het teken van het bestendigen en verbreden van politieke en economische betrekkingen. Mexico is, als veertiende economie ter wereld, voor Nederland een belangrijke economische handels partner. De stabiele economie en de gunstige economische ligging ten opzichte van de Verenigde Staten, maakt Mexico een kansrijk land voor Nederlandse investering. De recentelijk liberalisering van de energiemarkt biedt grote kansen voor bedrijven als Shell en verschillende Nederlandse toeleveranciers. Nederland is de derde investeerder in Mexico, in 2017 had Nederland voor zo'n EUR 5 miljard handel met Mexico.

Belangrijkste onderdelen programma

- Deelname aan een CEO Round Table met VNO-NCW met deelname van 14 Nederlandse bedrijven.
- De Mexicaanse president nam o.a. deel aan een Business Round Table (o.a. Shell, Heineken, Damen) en een business diner met MP.
- De Mexicaanse president had een audiëntie en lunch met de Koning,
- Tijdens het bezoek zijn een aantal MoU's over verdere samenwerking ondertekend.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

De Koning en MP hebben de mensenrechten situatie, de georganiseerde misdaad en straffeloosheid in Mexico aangekaart. Ondanks de genomen maatregelen voor verbetering in Mexico, blijft het een obstakel voor de groei van economie in het land.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Naast de economische betrekkingen bood het bezoek ook de gelegenheid om samenwerking aan te gaan op gebied van SDGs 3,4, 6, 7, 13 zoals energie, waterproblematiek, gezondheid, klimaatadaptatie, en infrastructuur.

Resultaten en follow-up

Een belangrijk resultaat van de missie is het aanhalen en het verbreden van de politieke en economische betrekkingen. De liberalisering van de energiemarkt biedt grote kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. Shell heeft inmiddels 9 diepzeevelden gewonnen en vele toeleveranciers op gebied van opslag, transport, havenontwikkeling, technologie zijn hierbij betrokken. Mexico heeft eveneens aangegeven kennis, kunde en investeringen nodig te hebben voor hernieuwbare energie. Nederland kan hierbij een belangrijke rol vervullen. In september jl. heeft een Energie handels missie naar Mexico plaatsgevonden waarbij de eerdere opgedane contacten over energiesamenwerking zijn bestendigd.

Tijdens het bezoek zijn verschillende verdragen getekend op gebied van de luchtvaart en een gezamenlijke verklaring over bilaterale samenwerking op gebied van energie, water, onderwijs en wetenschap, landbouw en ontwikkelingssamenwerking. Deze worden samenwerking wordt inmiddels opgevolgd door verschillende betrokken (vak) departementen en bedrijven.